УДК 821.512.145

Г.Ф. Зиннәтуллина

ГАЯЗ ИСХАКЫЙ ӘСӘРЛӘРЕ ТЕЛЕНЕҢ ОБРАЗЛЫЛЫГЫ

В данной статье рассматриваются художественно-выразительные средства языка произведений выдающегося татарского писателя, публициста и общественного деятеля конца XIX – начала XX века Гаяза Исхаки. Язык художественных произведений писателя выражает его мысли и чувства в выразительной форме, при помощи образного мышления, представляющего собой сложное отражение фактов, явлений действительности в виде чувственных представлений, ассоциативно связанных друг с другом. Стилистические особенности художественных произведений Г. Исхаки исследуются как образец национального татарского литературного языка начала XX века.

Ключевые слова: образность, стилистически-экспрессивные средства, абстрактность, логические эпитеты, метафорические эпитеты.

Әдәби әсәрләрнең теле образлы һәм мавыктыргыч була. Шуның белән ул укучыны үзенә җәлеп итә, аңа көчле тәэсир ясый.

Образлылык телдәге күптөрле үзенчәлекләрне һәм сурәтләү алымнарын куллану нәтиҗәсендә туа. Тел чаралары аша сурәт барлыкка китерү катлаулы мәсьәләләрнең берсе ул. Матур әдәбият әсәрләрендә барлык сүзләр дә сурәтле була алмый. Әмма аларның һәрберсе, сөйләмдә башка сүзләр белән бергә кушылып, образлылык тудыруга ярдәм итә. Кайбер әсәрләрдә кешегә эстетик тәэсир итү, анда тирән эчке тойгылар уяту гаять югары була. Бер төркем әсәрләрдә исә, публицистик сөйләм үзенчәлекләре өстенлек ала. Бу аерымлыклар жанр төрлелеге һәм язучының үзенә хас язу алымнары белән эш итүгә бәйләнгән, дип билгеләп үтә В.Х. Хаков [Хаков, б. 188].

Гаяз Исхакый әсәрләрендә образлы тел-сурәтләү чаралары күзгә ачык бәрелеп тормый. Бу – әдипнең язу стиле белән бәйләнгән. Кайсы гына әсәрен алып карасак та, язучының хикәя, повестьларында публицистик сөйләм үзенчәлекләре зур урын ала. Профессор В.Х. Хаковның югарыда әйтелгән фикере Г. Исхакый әсәрләренең теле белән дә раслана [Губайдуллина, с. 153].

Аерым язучының образлы телен, стилистик-экспрессив чараларын тикшергәндә, билгеле, аларны әсәрнең идея-эчтәлегенә бәйләп карыйсың. Һәр әсәрнең үзәгендә төрле характердагы персонажлар тора. Алар төрле тел-сурәтләү чаралары аша сәнгатьчә эшләнеш дәрәҗәсенә күтәрелсәләр, төрле поэтик бизәкләр ярдәмендә үзләренә хас характер белән индивидуальләшәләр.

Һәр әдәби әсәр нинди дә булса аерым бер чорны чагылдыра.

Язучының тел материалы да шул чорга, анда яшәүче кешеләрнең характерына җайлаштырылып кулланыла. Башлангыч иҗатында ул әле күбрәк әзер метафораларны куллана, тел хәзинәсе белән эш итә. Иҗат итү процессында язучының дөньяга карашы, әйләнә-тирәне танып белүе, тел материалы белән эш итү осталыгы киңәя. Шулай итеп, ул туган телне яңа чаралар белән баетуга зур өлеш кертә.

Г. Исхакый беренче әсәрләрендә үк үзен геройларының эчке дөньясын, холык-фигылен, характер үзенчәлекләрен, тышкы портретын оста сурәтләүче язучы икәнлеген күрсәтә. Бу, әлбәттә, тел материалы нигезендә тормышка ашырыла. Моңа әдипнең һәр геройның характер үзенчәлеген белеп кулланган метафоралары ярдәмгә килә. Мәсәлән, «Бай углы» әсәрендә нечкә күңелле, тормыш һәм матурлыкны сөючән, хисле Бәдрияне сурәтләгән метафорага игътибар итик: «...су буйларында, урманлыкларда үскән, матур һавада тәрбия кылынган бер *чәчәк* иде» [Исхакый, 1988, б. 137]. «Солдат» хикәясендә сөйгәне Садыйкның солдатка каралу хәбәре белән борчылган, кайгырган Гайниҗамалның эчке кичерешләрен Г. Исхакый түбәндәгечә бирә: «Гайниҗамал урынында утырып тора алмый башлады. Ул үзенең аналарыннан яшерер өчен, үзенең дус кызына кич утырырга китте. Анда да *йөрәгенә урын таба алмады*» [шунда ук, б. 338].

Алдагы мисалда автор *таш йөрәк түгел* метафорасы аша Кәримәгә хас характерлы сыйфатларны ачып бирә, аның каты бәгырьле түгеллеге, нечкә күңелле кеше икәне күренә: «Камәр башын алдына алып туктатырга тырышса да, Камәрнең һәрбер хәсрәте яңадан ачылганга, атасы өчен, Габделәхәт өчен, анасы китүе өчен аерым-аерым еглый иде. Кәримә дә *таш йөрәк түгел*, ул да еглый!» [Исхакый, 1988, б. 61].

Метафораны төзү өчен хистойгы, эмоциональлек кенә җитми, аң-акыл да кирәк. Мәсәлән, язучының «Тәгаллемдә сәгадәт» хикәясе мәгърифәтчелек рухында язылган, анда белем алырга өндәү, үгет-нәсыйхәт бирү, белемле булу нәтиҗәсендә бәхеткә ирешү, наданлыктан котылу турында сүз бара. Бу идея метафорик образ ярдәмендә аңлатыла: «*Шул наданлык караңгылыгыннан коткарырга тырыш,* ди Хәлимгә әнисе» [Исхакый, 1988, б. 3]. Биредә татар милләтенең наданлыгы төн караңгылыгына охшатыла. Әмма бу метафорик конструкциядә чагыштыру объекты яшерелә. Объект һәм субъект янәшә куелмый, мәгънәләр кисешә, берләшә. Минемчә, әсәрнең идея-эчтәлеген гомумфонда чагылдыручы бу метафораның мәгънәсе аң-акыл һәм хис-тойгы белән үлчәнә.

Автор персонажларның эчке кичерешләрен, хәл-әхвәлен, тормыш-көнкүрешен, социаль хәлләрен сурәтләгәндә герой яшәгән мохиттәге гомумкулланылышта йөргән сүзләр ярдәмендә метафора ясый һәм шулар аша аларның эчке халәтләрен сурәтли: *«Хәлимне Казанның зур мәдрәсәсе бик салкын кабул*

итте» [Исхакый, 1995, № 9, б. 30]; «*Җәйге тормыш аны* (Хәлимне. – *Г.З.*) *тагы изде*» [Исхакый, 1995, № 10, б. 34]; «*Кырмыска оясы кеби кеше кайный торган Печән базары анларны* (шәкертләрне. – *Г.З.*) *чакыра, анларны эченә алыр өчен, эченә алып кайнатып, үз казанында эретеп, «казанлы» итәр өчен тырыша кеби тоелды»* [Исхакый, 1995, № 9, б. 27].

Г. Исхакый табигать күренешләрен, тирә-юньне сурәтләгәндә дә метафоралар куллана. Мәсәлән, «Очрашу, яки Гөлгыйзар» хикәясендә: «Парахут бик матур йердән бара иде, бер як урман, икенче як бик киң сахра иде. Кояш түбән төшә башлаганга, *көн эссесе кайткан* иде. Парахут өсте тып-тын иде. Арттагы чак-чак иткән акчарлак тавышлары гына парахуттагы тынычлыкны бетерә иде. Сахра ягында бер көтү яткан иде. Аннан бер-ике чакрымда гына бер мөселман авылының яшелгә буялган манарасы күренеп тора иде. Бу манара акыртын гына төшкән кояш нуры берлән ялтырап гаҗәп бер күренештә иде. Манара очындагы *гөмбәзе* ялт-йолт итеп *күз нурын ала* иде. Бу авылга караган саен карыйсы килә, караган саен *күңел рәхәтләнә иде»* [Исхакый, 1988, б. 81]; «Йомшак *кояш йылысы* аны *үпте, кочты, сөйде»* [Исхакый, 1995, № 5–6, б. 33].

Метафора, күчерелмә мәгънәдә булганлыктан, билгеле, абстрактлылыкка тарта. *Кайгы төсе* [Исхакый, 1988, б. 339], *йөрәк яну* [шунда ук, б. 61], *күз нуры* [шунда ук, б. 81] кебек метафораларда да бу көчле. Кайгының да төсе юк, йөрәк тә янмый. Ләкин аларның эчтәлеге аңлаешлы. Чөнки аларны халык үзе уйлап чыгарган. Әлеге мисаллардан күренгәнчә, Г. Исхакыйның метафоралары да халык сөйләменә нигезләнгән.

Тел галиме С.Ш. Поварисовның «Мәктәптә әдәби әсәрләрнең телен өйрәнү» хезмәтендә күрсәтелгән бүленешкә нигезләнеп, Г. Исхакыйның сәнгатьле прозасында күзәтелгән метафораларны объектив чынбарлыктагы тормыш-көнкүреш, социаль-сәяси төшенчәләрне, геройларның эчке кичерешләрен белдерү һәм башка үзенчәлекләр буенча түбәндәгечә классификацияләргә мөмкин [Поварисов, б. 62]:

1) социаль-сәяси хәлләр белән эчтәлекләнгән метафоралар. Бер үк предмет, төп мәгънәсеннән тыш, бик күп төшенчәләрне эченә алырга мөмкин. Мәсәлән, *авыл юлы* – туры мәгънәдә, *милләт юлы* дисәк, бу – күчерелмә мәгънәдә, ул билгеле бер социаль төшенчәне эченә ала. Мондый эчтәлектәге метафоралар Г. Исхакыйның публицистик характердарак язылган «Ике йөз елдан соң инкыйраз», «Зиндан» әсәрләрендә күбрәк чагылыш таба. Мәсәлән: *граждан каны* [Исхакый, 1988, б. 277]; *золым исе* [шунда ук]; *бюрократия золымы* [шунда ук] һ.б.;

2) революцион көрәш белән эчтәлекләнгән метафоралар Г. Исхакыйның турыдан-туры революция темасына багышланган «Габдулла» хикәясендә күзәтелә: *революция юлы; революциягә корбан кылды* [шунда ук, б. 272];

3) тормыш-көнкүреш хәлләре белән эчтәлекләнгән метафоралар: *базар халкы* [Исхакый, 1988, б. 56]; *тормыш изде, тормыш тупасланды, тормыш дорфаланды, тормыш ялангач калды* [Исхакый, 1994–1996] һ.б.;

4) табигать күренешләрен образлы тасвирлаган метафоралар: *кояш нуры* [Исхакый, 1988, б. 81]; *кояш йылысы үпте, кочты, сөйде* [Исхакый, 1994–1996] һ.б.;

5) эчке хисләрне тасвирлаучы метафоралар: *шатлыгым тамагыма сыймый* [Исхакый, 1988, б. 37]; *рәхмәт күзләре* [шунда ук, б. 43]; *күңеленә рәхмәт салды* [шунда ук, б. 43]; *кара бәхет* [шунда ук, б. 51]; *йөрәк яну, исәнлек күзе* [шунда ук, б. 61]; *таш еглар; сәфаләт күзе* [шунда ук, б. 69]; *шатлык хисе, өметсезлек хисе, кайгы төсе* [шунда ук, б. 339]; *күз яшен буу* [шунда ук, б. 341]; *уен мәйданга чыгару* [шунда ук, б. 346]; *баш вату* [шунда ук, б. 347]; *күңел күзе; рухани азык* [Исхакый, 1994–1996] һ.б.;

6) абстракт мәгънәле метафоралар: *күз очы* [Исхакый, 1988, б. 73]; *күз нуры* [шунда ук, б. 81]; *сәгадәт юлы* [шунда ук, б. 103]; *начарлакның нигезе* [шунда ук, б. 347]; *яхшылыкның башы* [шунда ук, б. 347] һ.б.;

7) дини эчтәлекле метафоралар: *дин сакчысы* [шунда ук, б. 32]; *дин юлы* [шунда ук, б. 37]; *гыйлем юлы* [шунда ук, б. 31]; *гыйлем казаны* [шунда ук, б. 32];

8) эш яки хәлнең процессы: *кулсыз калдыру, тел тиерү, кулдан киту* [шунда ук, б. 32]; *эш салмау* [шунда ук, б. 33]; *эшнең төбе* [шунда ук, б. 53]; *сүз төбе* [шунда ук, б. 86] һ.б.

Г. Исхакый әсәрләренең теле эпитетларга да бик бай. Автор аларны персонажларның портретын һәм табигать күренешләрен сурәтләгәндә мул файдалана. Әлеге образлы сыйфатлауларның гади һәм катлаулы формалары бар. Эпитетлар, нинди генә булмасыннар, образ тудыруга, вакыйгаларны, күренешләрне җанлы итеп сурәтләүгә, персонажларны индивидуальләштерүгә ярдәм итәләр. Мәсәлән, «Очрашу, яки Гөлгыйзар» хикәясендә: «Ул: “Менә ирләрнең сөйли белмәүләре дә шуннан булырга кирәк. Безнең халык бер дә сөйли белми бит, үз эшеннән бераз сөйли дә тик утыра. Менә сезнең (ул миңа һаман “сез” дия иде) белән кайчаннан бирле сөйлимез, сүз һаман бетми, анлар берлән кая болай сөйләргә? Йә сүзе бетә, бетми икән, начар сүзгә бора, *ләгънәт суккан бер халык* инде”, – диде» [Исхакый, 1988, б. 52]. XX йөз башында татар милләтенә хас булган тискәре сыйфатларны, татар халкының наданлыгын, аларда сөйләм культурасының түбән дәрәҗәдә булуын Г. Исхакый «*ләгънәт суккан халык*» гыйбарәсе аша әйтеп бирә.

Һәр эпитет предметның сыйфатын бер үзенчәлек буенча ачыклый. Мәсәлән: *татлы яшь, ят кеше* [шунда ук, б. 52]. Әлбәттә, яшь татлы, баллы булмый. *Татлы* сүзе бу очракта «сөенечтән елау, сөенеч яше» дигән мәгънәне аңлата. Шуның белән язучы образлылыкка ирешә.

Әдип предметның үзенчәлеген төрле яклап ачыклау өчен, эпитетларны бер-бер артлы, тиңдәш кисәкләр формасында да кулланырга мөмкин. Мәсәлән, «Солдат» хикәясендә Садыйк портреты: «*Ул хәзер авылдагы кыш көне азбар көри торган, җәй буе кырда эшли торган, эшләү берлә ашаудан бүтәнне белми торган, үзенең авылы берлә күрше шәһәрне генә күрә торган, өстеннән һәрвакыт тирес берлә тир исе чыга торган мужик егете түгел иде. Ул хәзер әллә ничә шәһәр күргән, әллә ничә шәһәр күргән кешеләрне күргән солдат Садыйк Әхмәдич иде*» [Исхакый, 1908].

Шушы кечкенә генә бер өзек эчендә күпме эпитет! Һәм ул эпитетлар кечкенә генә караңгы татар авылыннан чыккан тар фикерле Садыйкның характерлы үзенчәлекләрен ачыклауга, алга таба аның күпне күргән, дөньяга үзенең билгеле бер карашы булган Садыйк Әхмәдич булып өлгереп җитүен күрсәтүгә ярдәм итә.

Югарыда күрсәтелгән үзенчәлекләре буенча Г. Исхакый әсәрләрендә кулланылган эпитетларны өч төркемгә бүлеп карарга мөмкин.

1. Ялгызак эпитетлар: *кәефсез вакытлар, рәхәтсез хәлләр, файдалы гыйлемнәр, шатлыклы гомерләр* («Тәгаллемдә сәгадәт яки гыйлем үгрәнүдә рәхәт гомер»); *ят кеше, татлы яшь, чибәррәк җир, алсу йөз, кайнар сулыш, көләч йөз, ачык чырай, чибәр теш, яхшы җир, йомшак күңел, нурлы йөз, Казанский Камәр, кадерле сәгать, татлы минут, гүзәл йөз, сатлык кыз, данлыклы вакыт* («Кәләпүшче кыз»); *сәгадәтле минутлар, бетмәс-төкәнмәс сүз, гали эш* («Очрашу, яки Гөлгыйзар»); *татлы тел, әдәпсез сүз, ятыш кыз, тәпсез хәбәр* («Бай угълы»); *асыл табыш, суык кан* («Башкорт бәхете»); *йомшак кояш, шәфкатьсез ягъмур* («Мулла бабай»); *кайнар яшь, кайнар кул* («Солдат») һ.б.

2. Тиңдәш кисәкләр формасында килгән эпитетлар: *моңлы, кызарган күренеш* («Тәгаллемдә сәгадәт яки гыйлем үгрәнүдә рәхәт гомер»); *кадерле, бәһасез яшьлек заманнары; күңелендә туган, төенләнеп торган хиссиятләр; җыйнак кына, сак кына, ашамы-эчеме яхшы гына тереклек итә торган кеше; хәсрәтле, кайгылы кыланышлар; исерек, сасы, җайсыз кешеләр* («Кәләпүшче кыз»); *яшь, бозылмаган димаг; үткен, җазибәле күзләр* («Очрашу, яки Гөлгыйзар»); *моңлы, кайгылы тавышлар* («Бай угълы») һ.б.

3. Җәенке эпитетлар: *көлемсерәп торган кояш* («Тәгаллемдә сәгадәт яки гыйлем үгрәнүдә рәхәт гомер); *тау кадәр хәсрәт*; *бетмәс-төкәнмәс дәртләр* («Кәләпүшче кыз»); *чибәр генә киенгән мөселман хатыннары; авыздан авызга өзми сөйли торган халык* («Очрашу, яки Гөлгыйзар»); *күңелгә тулмаслык эшләр; мәктәп бусагасына аяк басмаган, китап битенә күз ташламаган, дин белмәгән, дөнья күрмәгән бала; намаздан бушанмый торган, кулыннан тәсбихыны төшерми торган карчык* («Бай угълы»); *иренне яра торган*

эссе җил; арканы кыздыра торган шәфкатьсез кояш; шатлык уйный торган күз («Мулла бабай») һ.б.

Г. Исхакый портретларны биргәндә, образларны сурәтләгәндә эпитетларны аеруча еш куллана. Мәсәлән, «Бай угълы» хикәясендәге тегермәнче кызы Бәдрия образы. Ул – акыллы, эш сөючән, тәрбияле, әдәпле, инсафлы, тәүфыйклы, намуслы кыз. Бәдрия эчке дөньясы белән генә түгел, тышкы күренеше белән дә матур, сокланггыч кеше итеп бирелә: «*Тегермәнче кызы безнең Фатыйх байларга бик ятыш кыз иде. Атасы-анасы тәрбиясендә генә үскән, сабак укып, эшкә өйрәнеп кенә гомерене үткәргән, әллә нинди назлылыкларга өйрәнмәгән, атасыннан башка ир заты күрмәгән бер кыз, Кәрим өчен җан бирер дәрәҗәгә йетеп, ничек булса да аны шул эштән коткарырга тырышачак иде. Төсе-башы да: зәңгәр күзле, алсу йөзле, кара чәчле, булдыгы шикелле татлы сүзле, йомшак күңелле, гакыллы, әдәпле, инсафлы бер кыз иде. Тирә-якта данлыклы булса да, гакыллылыгы, матурлыгы чаклы чабы китмәгән иде. Дөресте генә, су буйларында, урманлыкларда үскән, матур һавада тәрбия кылынган бер чәчәк иде*» [Исхакый, 1988, б. 137]. Әсәрдә Бәдрия күңелдә яхшы тәэсир калдыра торган уңай образ итеп сурәтләнә. Әлеге өзектән, күренгәнчә, Г. Исхакый логик эпитетларны да, метафорик эпитетларны да яратып куллана: *зәңгәр күз, алсу йөз, кара чәч* һ.б. туры мәгънәсендә генә кулланылып, логик эпитетлар булып саналсалар да, *татлы сүз, йомшак күңел, ятыш кыз* эпитетлары исә, әсәрдә күчерелмә мәгънәдә килеп, метафорик эпитетлар булып торалар.

Әйтеп үтелгәнчә, Г. Исхакый үзенең сәнгатьле прозасында образлы сыйфатлауларның катлаулы төренә дә мөрәҗәгать итә. Аларда эчке мәгънә, образлылык төрле лексик мәгънәдәге сүзләр ярдәмендә белдерелә. Мәсәлән, Г. Исхакыйның үз геройларының йөзен, характерлы сыйфатларын ачу өчен китерелгән эпитетларына игътибар итик. Әдип «Бай угълы» әсәрендәге Фәхри образын түбәндәгечә сурәтли: «*мәктәп бусагасына аяк басмаган, китап битенә күз ташламаган, дин белмәгән, дөнья күрмәгән бала*» [Исхакый, 1988, б. 117]. Әлеге җәенке эпитет аркылы без Фәхринең эчке һәм тышкы дөньясын, аны тәртипсез, укымышсыз, тәҗрибәсез, күңелдә тискәре тәэсир калдыра торган образ итеп күз алдына китерәбез. «Кәләпүшче кыз» хикәясендәге Кәримәнең икенче ирен әдип түбәндәгечә характерлый: *«җыйнак кына, сак кына, ашамы-эчеме яхшы гына тереклек итә торган кеше»* [шунда ук, б. 60]. Әлеге мисалдан аңлашылганча, без аның бай да түгел, ярлы да түгел, уртача хәлле, шул ук вакытта, табигате белән дә уртача холыклы, тыныч, сабыр кеше дип беләбез. Нәтиҗә ясап әйткәндә, Г. Исхакый үзенең персонажларын сурәтләгәндә, портретларын тасвирлаганда уңай геройларын гел ачык, якты, ә тискәре образларны гел кара буяулар белән генә бирми. Ул аларның һәрберсен дә

гадәти, гап-гади җир кешеләре итеп сурәтли һәм аның эпитетлары да гади сөйләм лексикасындагы сүзләрдән гыйбарәт.

Г. Исхакый әсәрләрендә әйберләрне сурәтләү өчен бер үк төрле эпитетны куллану очраклары да бар. Мәсәлән: *татлы яшь* [Исхакый, 1988, б. 52]; *татлы минут* [шунда ук, б. 70]; *татлы тел* [шунда ук, б. 117]; *йомшак күңел* [шунда ук, б. 69]; *йомшак кояш* [Исхакый, 1995, № 5–6, б. 33] һ.б. Әлбәттә, бу эпитетлар нәфис сүз сәнгатен бизәми. Ләкин әдип әлеге сыйфатларның күп мәгънәлелегенә нигезләнә һәм, чыннан да, сәнгатьле сөйләмдә аның эчке мәгънәсе көтелмәгән ягы белән ачылып китә. Г. Исхакый «Кәләпүшче кыз»да Камәрнең әтисен искә төшереп, сагынып елавын *татлы яшь* аша сурәтли. Чөнки Камәр өчен әтисен искә алу бик зур сөенеч. Татлы яшь «сөенеч яше» дигән мәгънәдә килгән. Шул ук әсәрдә әдип Камәрнең яшьлек вакытларын *татлы минут* эпитеты аша тасвирлый. Чөнки фахишәлек юлына баскан Камәр үзенең яшьлеген «*гомеренең татлы минутлары*» итеп искә ала. *Татлы* сүзе бу очракта «иң бәхетле, кадерле, гөнаһсыз» дигән мәгънәне белдерә. «Бай угълы» әсәрендә *татлы (тел)* эпитетын Исхакый болай куллана: *«татлы телләреннән дә әдәпсез сүзләр коела башлаган иде»* [Исхакый, 1988, б. 117]. Әлеге сурәт аша без Кәримнең ямьсез, начар сүзләр сөйли торган, тәмсез телле, әдәпсез малайга әйләнүен күрәбез.

Йомшак сүзенең эчке мәгънәсе дә контекст эчендә ачыла: *йомшак күңел* – «нечкә күңел», *йомшак кояш* – «җылы кояш» дигән мәгънәне белдерә.

Г. Исхакыйның үзенеке генә булып исәпләнерлек образлы сыйфатлаулары да бар. Мәсәлән: *көлемсерәп торган кояш* [Исхакый, 1988, б. 43]; *күңелендә тулган, төенләнеп торган хиссиятләр* [шунда ук, б. 54]; *исерек, сасы, җайсыз кешеләр* [шунда ук, б. 70]; *үткен, җазибәле күзләр* [шунда ук, б. 101]; *иренне яра торган эссе җил; арканы кыздыра торган шәфкатьсез кояш; шәфкатьсез ягъмур* [Исхакый, 1995, № 5–6, б. 33] һ.б.

Г. Исхакый әсәрләрендә кулланылган эпитетларның эчке мәгънәсен, образлылык нигезен тагын бик күп мисаллардан табып тикшерергә мөмкин булыр иде. Алда язылганнарга нәтиҗә ясап шуны әйтергә мөмкин: Г. Исхакый метафораларны күбрәк эчке хисләрне сурәтләгәндә кулланса, табигать күренешләрен, пейзаж, портретларны ул төрле лексик-грамматик чаралар ярдәмендә ясалган чагыштыру конструкцияләре, эпитетлар аша тасвирлый.

Китерелгән мисаллардан без Г. Исхакыйның прозада тел-сурәтләү чараларын мул куллануын, аларны уңышлы файдалана белүен күрдек. Гаяз Исхакый әсәрләрендә сурәтләү чараларының образлы, эмоциональ яңгыравы һәм идеялелеге моны тагын бер кат раслый.

Әдәбият

Губайдуллина (Зиннатуллина) Г.Ф. Стилистические особенности прозы Г. Исхаки // Языковые и стилистические особенности ранней художественной прозы Гаяза Исхаки: дис. … канд. филол. наук. Казань, 2001. С. 152–217.

Исхакый Г. Бай угълы. Оренбург: М. Кәримов матбагасы, 1903.

Исхакый Г. Кәләпүшче кыз. Казан, 1900.

Исхакый Г. Солдат. Казан: Хөсәен Әбүзәров кит. нәшр., 1908. 47 б.

Исхакый Г. Теләнче кызы. Казан: «Шәрәф» матбагасы, 1907.

Исхакый Г. Тәгаллемдә сәгадәт яки гыйлем үгрәнүдә рәхәт гомер. 1899.

Исхакый Г. Әсәрләр: 15 томда. Татар. кит. нәшр., 1998. Т. 1. 400 б.

Исхакый Г. Мулла бабай // Мирас, 1994–1996.

Поварисов С.Ш. Мәктәптә әдәби әсәрләрнең телен өйрәнү. Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. 124 б.

Хаков В.Х. История татарского литературного языка. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1999. 326 с.

Зиннәтуллина Гөлзара Фазылрахман кызы,
филология фәннәре кандидаты,
Казан милли тикшеренү техника университеты доценты